

Erhart, Adolf

[Rypka, Jan. Dějiny perské a tádžické literatury]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1957, vol. 6, iss. D4, pp. 172-173

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108576>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Kniezsa, nýbrž v uherské a sice hlavně ve styku se slovanskými oblastmi Uher. Četné nálezy české listiny v Uhrách z té doby dokládají její velkou rozšířenost. Zdá se, že tu čeština nebyla pouze řečí diplomatickou, ale působila podnětně na rozvoj národních jazyků slovanských i samotné maďarštiny.

Více místa věnuje Kardos českým humanistům u Jagellonců, Šlechtovi a Hasištejnskému. Šlechtův Mikrokosmos pokládá za vynikající dílo soudobého materialismu. U Hasištejnského snad až příliš vyzdvihuje jeho cit pro sociální problémy, který byl spíše běžným humanistickým filantropismem (na př. *De miseria humana*). Nicméně z jeho rozboru, myslím, správně vyplývá, že náš tehdejší latinský humanismus třeba hodnotit kladněji, než se dosud činilo, neboť byl plně na výši pokrokových úkolů doby. Nelze tu stále poukazovat na jeho uzavřenou jazykovou formu, ale nutno také přihlížet k jeho obsahu. Významnou složkou humanistického písemnictví v Uhrách za Jagellonců byla tematika protitureckého boje, která stmelovala ke společné akci balkánské i středoevropské národy. Kardos osvětil toto úsilí na protitureckých spisech dubrovnického humanisty Felice Pentanzia, díle Martina Trnavského i jiných a významně tím podepřel historické práce Elekesovy o protitureckých bojích v 15. stol. Z naší strany možno ještě dodat, že u slovanských spisovatelů se objevila v té souvislosti již taká myšlenka slovanské jednoty a sounáležitosti, jako na př. v Polské kronice Matěje Měchovity, a po Moháči pak i v celé řadě prací dalších. Pro srovnávací studium je důležitý i Kardosův poukaz na význam Krakova pro jagellonský humanismus (a později samozřejmě také pro uherskou reformaci). V Krakově byla rozšířena na počátku 16. století škola nominalisty Dunse Scotta, k jejímž stoupencům patřil i přední ideolog Dózsova povstání Ambrus Túrkevei, který se pravděpodobně nejvíce podílel na formulaci pověstných Dózsových projevů, nejvýznamnějších dokladů revolučního myšlení ve středověkých Uhrách. Uherský humanismus působil naopak zase na rozvoj humanismu polského, tak právněpolitické dílo Valentina Ecchia *De rei publice administratione dialogus*, vydané r. 1520 v Krakově, ovlivnilo plodně i obdobný spis Frycze Modrzewského.

Kardos tu dochází k faktu vzájemné spolupráce a souběžného vývoje humanismu polského, českého, maďarského i jihoslovanského. To je jistě jeden z nejpozruhodnějších kladů jeho práce, i když k těmto skutečnostem vždy plně nepřihlíží a svým odborným vzděláním se dává často strhnout k přečnování vlivů italských. Kardos vykonal na veliké, poctivé práce již tím, že na tyto věci poukázal a že se tu snažil novým způsobem použít srovnávací metody pro objasnění vnitřního vývoje maďarského především v jeho nejbližších středoevropských souvislostech. Učinit více mu zabránila mimo jiné též nedostatečná znalost slovanských jazyků, takže byl v mnohých otázkách, týkajících se slovanské problematiky, odkázán na namnoze zastaralou cizojazyčnou literaturu.

Pro maďarskou vědu má jeho dílo význam základní. Spolu s pracemi Jánose Horvátha dává důkladný obraz o dějinách maďarského humanismu, přináší mnohé nové postřehy i hodnocení. K nejzdařilejším místům patří části o literární skupině Szatmárióvé a humanismu Jánose Víteze a Jánose Pannonia. Pro nás je zvláště cenný výklad o husitství v Uhrách, o jeho vztazích k bogomilismu, i jednotlivé podněty k hodnocení našeho latinského humanismu. Přes některé nedostatky je Kardosova práce dílem vynikajícím, zasluhujícím plně pozornosti naší odborné veřejnosti.

Richard Pražák

Jan Rypka a spolupracovníci: Dějiny perské a tádzické literatury. Praha, ČSAV, 1956. 486 stran, 11 listů obrazových příloh.

Národy Východu a jejich svérázné kultury se dnes u nás těší stále větší pozornosti. Tento zájem se v neposlední řadě týká i jejich písemnictví. Perská literatura zaujímá mezi nimi místo nadmíru významné: vzpomeňme, jenom jmen jako Firdausi, Háfiz, Saadí a j. Do češtiny byl již přeložen nejeden z pokladů perského písemnictví; zájemcům o toto písemnictví však doposud chýběl přístupný pramen poučení o jeho dějinách. Byli odkázáni na těžko dosažitelné cizojazyčné práce, dnes namnoze již zastaralé, případně na hesla v naučných slovnících. Ještě před několika lety by si byl sotva kdo pomyslíl, že vyjdou důkladné český psané dějiny perské literatury; vždyť taková práce chýbí v odborné literatuře mnohem větších národů, nežli je národ český.

Dějiny perské literatury zpracoval kolektiv odborníků pod vedením akademika Jana Rypky. Jméno Jana Rypky, věhlasného iranisty, který se nedávno dožil 70 let, je dobře známo v širokých kruzích naší veřejnosti. Ostatní autoři jsou vesměs jeho žáci, vědecktí pracovníci Orientálního ústavu ČSAV.

První část knihy tvoří *Dějiny avestské, staroperské a středoperské literatury* od Otakara Klímy (s. 17—68). Výklady o literárních památkách jsou spojeny — což je zvláště zde nevyhnutelně nutné — s výklady o jazyku, společenském zřízení, náboženských předsta-

vách a vůbec o dějinách Iránců předislamského období. Vedle vlastních středoperských památek je zde krátce vzpomenuito i literatury sogdijské a sacké. Výklad je v této části zpestřen řadou ukázek (v překladu); v dalších částech ukázky, bohužel, chybí.

Druhá část — vlastní to jádro knihy — má název *Dějiny novoperské literatury do konce XIX. století* (s. 71—268). Jejím autorem je J. Rypka. Tato část je uvedena „Prolegomeny“, jež představují neobyčejně zdařilý pokus o všeobecnou charakteristiku novoperské literatury. Vybrášenou, takřka essayistickou formou jsou tu rozebrány jednotlivé typické rysy tohoto písemnictví, jak vyplývají z národní individuality Iránců. Stačí snad uvésti několik nadpisů jednotlivých odstavců těchto prolegomen: Náboženská blouznění a jejich podstata; Přizpůsobivost a pozdní europeisace; Umělecké čtení, příroda a pradávny sklon k poesii; Nedoostatek humoru; Vliv despotie a feudalismu atp. Vedle toho se zde mluví o básnických formách, o problémech periodisace a pod. Vlastní výklad je rozdělen do desíti kapitol podle historické posloupnosti: Začátky novoperské literatury, Sámánovci, Ghazenská perioda, Saldžuqovská perioda, Súfismus, Mongolové, Tímír a jeho následníci, Saffjovci, Neklidné XVIII. století, XIX. století. Na začátku každé kapitoly je stručně, ale výstižně charakterisován politický vývoj v příslušném období. Kapitoly se pak dále dělí na odstavce, pokračávající o jednotlivých básnicích nebo skupinách básníků.

Podobným způsobem je uspořádána i třetí část knihy (str. 269—320) — *Novoperská literatura XX. století* od Věry Kubíčkové. Jednotlivé kapitoly jsou nadepsány: Boj o konstituci a pád Qádžárů 1896—1921, Založení dynastie Pahlavi — Sáh Rízá, Směry a proudy doby nejnovější od r. 1941.

Čtvrtá část (str. 321—342) je opět dílo J. Rypky a pojednává o tádžické literatuře. Je rozdělena do dvou kapitol: prvá se zabývá tádžickou literaturou od 16. století až do Velké říjnové revoluce, druhá je věnována literatuře období revoluce a sovětské vlády.

Pátá část probírá iránskou lidovou tvořivost (str. 343—402). Napsal ji Jiří Cejpek. Po úvodních poznámkách (Odlišnost iránské lidové tvořivosti od literatury umělé atd.) následují výklady o jednotlivých druzích folkloru: pověstech (lidové epice), bajkách, pohádkách („špaltěková literatura“), o lidovém divadle, hádankách, příslovích atp.

Na závěr je připojen přehled dynastií, vládnoucích na Íránu, od Achaimenovců až po současnou dobu (od Ivana H r h k a). Pak následuje ještě obsáhlá bibliografie prací o perské literatuře, seznam zkratk a důkladný rejstřík jmen.

Knihy je opatřena ilustracemi: Vedle tří barevných příloh (reprodukcí perských miniatur) je na konci knihy připojen ještě obrazový datek, obsahující celkem 28 obrázků: portréty některých básníků, ukázky rukopisů a pod.

Ke kladům díla nutno počítat především to, že perská literatura je tu pojata jako celek od nejstarších dob až po současnou. Nadto ještě je v něm vedle umělé literatury zpracován i literární folklor. Autoři jsou vyzbrojeni velmi dobrou znalostí jak samotných výtvorů perského písemnictví, tak odborné iranistické literatury, a to nejen evropské, nýbrž i domácí perské (jež bývá evropskými odborníky často pomíjena). Přitom se snaží o důsledně materialistický výklad literárních dějů, uvádějíce jednotlivá fakta těchto dějů v souvislost s vývojem hospodářským a politickým. Veelku lze tedy říci, že *Dějiny* se vyrovnají nejlepšími cizojazyčným dílům toho druhu a v mnohém je dokonce předčí (úplností, materialistickým pojetím, dokonalou informovaností). Právem je můžeme označit jako reprezentační dílo československé orientalistiky.

Současně je si ovšem možno položit otázku, do jaké míry bude tak obsáhlé a speciální dílo v našich poměrech využito. Adeptů iranistiky je a bude vždy u nás jen malá hrstka. Vydávání knih tohoto druhu v českém jazyce se může tudíž jevit jako jistý přepych. „Dějiny“ mají vyjít v NDR v německém překladu. Nebylo snad lépe vydat toto dílo hned u nás ve světovém jazyce? Pro širší okruh domácích zájemců by pak stačily dějiny menšího rozsahu. Leccos v knize by mohlo být řečeno stručněji a prostším slohem; snad mohly být vypuštěny i některé méně významné postavy. Zato by mělo být v literárních dějinách, určených pro širší okruh zájemců, pamatováno všude na ukázky. Několikarádková ukázka by často řekla o zvláštnostech jednotlivých škol a stylů více nežli dlouhý výklad.

Adolf Erhart

Kollárovská studie Andre Angyala. Docent debrecínské university Andre Angyal je naší odborné veřejnosti dosud málo znám, ač má ve slavistice již mezinárodní jméno. Je mimo jiné autorem řady srovnávacích studií z oblasti slovansko-maďarských kulturních vztahů — jmenujme alespoň jeho sythetické příspěvky o česko-maďarských stycích ve sbornících „Ungarn und die Nachbarvölker“ (1943) a „Magyarország és Kelet-Európa“ (1947) — a tvůrcem objevné studie o Jagičovi, uveřejněné ve sborníku k šedesátinám